

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

بررسی تطبیقی اصول و ارزش‌های انسان‌شناختی حاکم در برنامه‌ی درسی ایران، ترکیه و

ژاپن (دوره‌ی ابتدایی)

محور کنفرانس: مدیریت و برنامه‌های آموزشی

دکتر صمد ایزدی^۱ و فاطمه داداشی^۲

چکیده

یکی از بزرگ‌ترین مسائل فلسفی جهان مسأله‌ی ارزش‌های انسان‌شناختی است، که مسیر کلی زندگی انسان‌ها را در جهان مشخص می‌کند. ارزش‌های انسان‌شناختی هسته‌ی مرکزی اهداف تعلیم و تربیت قلمداد می‌گردد. برنامه‌ی درسی هر کشوری بیانگر هدف‌ها و آرمان‌های تربیتی و نیز منعکس‌کننده‌ی ارزش‌ها و اعتقادات و به طور کلی، فرهنگ آن کشور است. که از دل ارزش‌های انسان‌شناختی آن بیرون می‌آید. هدف پژوهش حاضر بررسی و مقایسه اصول و ارزش‌های انسان‌شناختی برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی سه کشور ایران، ژاپن و ترکیه با استفاده از الگوی برودی (توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه) است. برای این منظور مصادیق ارزش‌های انسان‌شناختی دوره‌ی ابتدایی، اعم از شباهت‌ها و تفاوت‌های این مصادیق در برنامه‌ی درسی سه کشور ایران، ژاپن و ترکیه، با استناد به منابع موجود، موردبررسی قرارگرفت. نتایج حاصله از مقایسه اسناد، مدارک و منابع موجود، بیانگر آن است که رویکرد برنامه‌های درسی و تربیتی ایران، فطرت‌گرایی توحیدی است و مصادیق ارزش‌های انسان‌شناختی در برنامه‌ی درسی نیز، مبتنی بر عقل و دین، و یا سازگار بین آن دو اعلام شده است، در حالی که در برنامه‌ی درسی ژاپن رویکرد حاکم بر برنامه‌ی درسی تلفیقی و جهت‌گیری ارزش‌ها، مبتنی بر فضیلت‌گرایی می‌باشد، و در برنامه‌ی درسی ترکیه بر اساس رویکرد دموکراتیک، سکولار و جهت‌گیری ارزش‌ها نیز مبتنی بر فرهنگ دموکراسی، حقوق بشر و طبیعت‌گرایی می‌باشد. تأکیدات برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی ایران بر مواردی از قبیل: کرامت ذاتی و اکتسابی انسان، کسب فضایل اخلاقی و سلامت جسمانی، تکوین و تعالی جنبه‌های انسانی برای تقویت روابط حق‌محور، عدالت‌گستر و مهرورزانه با همه‌ی انسان‌ها و مخلوقات در سراسر جهان و ارزش زیبایی‌شناختی، با ارزش‌هایی همانند واکاوی خود، رابطه با دیگران، و احترام به طبیعت و بزرگترها، در برنامه‌ی درسی ژاپن، و ارزش‌هایی از قبیل: احترام به خود، آزادی و استقلال، عشق، انصاف و عدالت، در برنامه‌ی درسی ترکیه نشانه‌هایی از شباهت برنامه‌های درسی در سه کشور مورد مطالعه می‌باشد، علیرغم این شباهت‌ها، تفاوت‌های بین سه نظام آموزشی مذکور، نیز چشم‌گیر است.

واژگان کلیدی: ارزش‌های انسان‌شناختی، مصادیق ارزش‌ها، برنامه‌ی درسی، آموزش ابتدایی

^۱ - دانشیار و عضو هیأت علمی دانشگاه مازندران (نویسنده‌ی مسئول) s.i0226326@gmail.com

^۲ - کارشناسی ارشد فلسفه‌ی تعلیم و تربیت fatemehdadashikolaee@gmail.com

مقدمه

تمامی انسان‌ها در زندگی و کار خود راهی را برمی‌گزینند و در آن مسیر پیش می‌روند. در این بین همیشه انتخاب‌ها، تصمیمات و اقدامات افراد در حوزه‌های مختلف زندگی بر اساس ارزش‌ها تعیین می‌شود. تقریباً همه‌ی افراد ارزش‌هایی برای خود دارند که این ارزش‌ها می‌تواند مثبت و سازنده یا منفی و مخرب باشد. می‌تواند به نفع او و جامعه باشد یا بالعکس! بنابر این «ارزش»^۱ یعنی هر چیزی که برای انسان‌ها و جوامع بسیار مهم است.

ارزش‌ها نشان دهنده شخصیت اجتماعی جوامع بوده و جزء مهمی از فرهنگ و آداب و رسوم جوامع است. که می‌توان آن را بخشی از دیدگاه بنیادی یک کشور یاد کنیم. بنابر این اولویت بندی و تعیین ارزش‌ها باعث می‌شود تا هدفهای آموزشی را با توجه به ارزش‌های جامعه انتخاب و در مسیر درست هدایت کنیم. در واقع اهداف آموزشی از داخل ارزش‌های جامعه بیرون می‌آیند. اهمیت ارزش‌ها در آن است که اساس ارزیابی ما را از پدیده‌ها و امور اطرافمان و رفتار ما را نسبت به جامعه تنظیم می‌کند. این ارزش‌ها به رفتارها رمز و جهت می‌دهند و آنها را هدایت می‌کنند (باقری، ۱۳۸۹ ص ۲۲۶).

برای به عینیت در آوردن ارزش‌ها در آموزش، توجه به ارزش‌ها ضروری است و اولین گام در این مسیر، برنامه ریزی مناسب است. برنامه درسی^۲ ارزش مدار منتقل کننده مفاهیم ارزشی از طریق محتوا و فراهم کننده زمینه نیل به سطوح بالاتر آگاهی و معنادار کردن زندگی بوده و علاوه بر منطقی بار آوردن فراگیران، دست یافتن آنان به احساس عمیق‌تر و پربارتر را فراهم می‌کند. برنامه درسی ارزش مدار تنها وسیله‌ای برای درک محتوای ارزشی نیست بلکه حرکتی فراتر از استدلال و شیوه‌های تحلیلی و اندیشه ورزی است که معمولاً در خلال آموزش صورت می‌گیرد (یزدانی و همکاران، ۱۳۹۳).

برای به وجود آوردن یک برنامه‌ی درسی کامل و جامع شناخت انسان و شناخت ارزش‌های او بسیار مهم است. چرا که از جمله عواملی که موجب می‌شود یک نظام تربیتی به اهداف مطلوب خود در باب تربیت انسان نرسد، عدم درک و شناخت صحیح از انسان است؛ در این بین برخی از متخصصان با پی بردن به بخشی از حقیقت وجود آدمی، آن را کل حقیقت وجود او می‌پندارند و بر اساس آن، اقدامات تربیتی را به گونه‌ای برنامه‌ریزی می‌کنند که محصول آن، به جای انسان کامل، مطلوب تربیت واقعی انسانی تک‌بعدی می‌شود. برخی از اندیشمندان شناخت انسان را غیرممکن می‌دانند. و بعضی از فلاسفه معتقدند که انسان ابتدا وجود دارد و بعد ماهیت خود را می‌سازد (نصر، ۱۳۸۷ ص ۵).

^۱ Value

^۲ Curriculum

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education
(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

بعضی دیگر می‌گویند: انسان موجودی است که حد و ماهیتی ندارد و در یک حد معین متوقف نمی‌شود، بلکه پویاست و در این پویندگی حق انتخاب دارد. این پویندگی در جهت کمال تا بی‌نهایت، و در جهت فساد و سقوط پیش می‌رود (همان. ص ۱۲). برطبق نظر قرآن نیز، انسان موجودی است که حد و ماهیتی ندارد و در یک حد معین متوقف نمی‌شود، بلکه در جانب سیر صعودی و سیر نزولی پویا و در نوسان است. به عنوان نمونه، خداوند می‌فرماید: «قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَ قَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا» (شمس: ۹-۱۰). این در نوسان بودن حالت انسان، ناشی از اعمال و رفتار اختیاری اوست که نشأت گرفته از ارزش‌های درونش می‌باشد.

بیان مسأله

برنامه‌ی درسی بیانگر هدف‌ها و آرمان‌های تربیتی و نیز منعکس‌کننده ارزش‌ها و اعتقادات و به طور کلی، فرهنگ یک کشور است. که باید به دنبال نوعی تربیت تحولی باشد تا باعث شود معلمان و دانش‌آموزان در یک سفر اکتشافی و امیدواری به کشف، به بررسی مسائل بپردازند (اسلاتری، ۲۰۰۶، ترجمه ایزدی و همکاران، ۱۳۹۳). و نیز، وسیله‌ای برای حرکت دادن گام‌به‌گام انسان به سوی زندگی متعالی و کمال نهایی است. همچنین، یکی از مهم‌ترین ابزارهایی می‌باشد که به وسیله آن می‌توان در جهت دستیابی به ابعاد مختلف تربیتی گام برداشت. از مبانی بسیار تأثیرگذار در برنامه‌ی درسی، مبانی انسان‌شناختی است که بر اساس این مبانی اصول، روش‌ها و اهداف طراحی می‌شوند. ارزش‌های انسان‌شناختی در هر جامعه‌ای بسته به فرهنگ، قومیت و اجتماع فرق می‌کند. که خود را در حکم باید و نبایدهای ارزشی یک جامعه نشان می‌دهد. اما بیشتر این ارزش‌ها که حول محور ارزش‌های اخلاقی و علمی است یکسان می‌باشد. در این میان می‌توان از ارزش‌هایی که در برنامه‌ی درسی جوامع وجود دارد از قبیل: دانایی محوری، قانون مداری، ترجیح مصالح فردی و... نام برد. (باقری، ۱۳۸۹ ص ۲۰۵).

در عصر حاضر ضرورت توجه به ارزش‌های انسانی بیش از هر زمان دیگر احساس می‌شود؛ بحران‌های زیست محیطی، بی‌عدالتی، افزایش بزهکاری، فقر و بدبختی، جنگ‌ها، و مانند اینها شرایط را به گونه‌ای رقم زده‌اند که جهان کنونی، بشر بیش از هر چیز دیگری به اخلاق و اعتلای آن نیازمند است. بر این اساس، مطالعه‌ی تجارب ملل دیگر در عرصه‌ی تعلیم و تربیت یکی از نیازهای پژوهشی کشور ماست که می‌توان با توجه به آن به اعتلای تربیتی و علمی کشور افزود. در همین رابطه حسنی (۱۳۹۱، ص ۱۰) می‌گوید نظام‌های تربیتی رسمی ملل دیگر، اگر نگوییم بیشتر از ما، دست کم به اندازه‌ی فرهنگ ما به مقوله‌ی ارزش‌های انسان‌شناختی توجه دارند و این دغدغه در نظام تربیت رسمی آنها نمود داشته است. فلذا شناخت و آگاهی از تجارب ملل دیگر و بررسی علل موفقیت و عدم موفقیت آنها در آموزش و تعلیم دانش‌آموزان، آموزنده خواهد بود.

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

در ورای عمل و برنامه‌های اجرایی، همسویی و تقارب محسوسی میان گرایش‌ها و برنامه‌های آموزشی، نظام‌های آموزش و پرورش کشورهای مختلف دنیا به چشم می‌خورد که منشاء آن را باید از یک سو نیازهای مشترک جوامع انسان‌ها و از سوی دیگر، محدودیت‌ها و الزام‌ها دانست. همین وجوه تشابه و تقارب در گرایش‌ها و برنامه‌ها است که آموختن نظام‌های تعلیم و تربیت را از یکدیگر معنی و مفهوم بخشیده و دانش تعلیم و تربیت تطبیقی را مطرح می‌سازد. با این وجود توجه به اینکه ملت‌ها و دولت‌ها در ممالک مختلف، چگونه به جریان تعلیم و تربیت نگرسته‌اند و چه روش‌هایی را در پیش گرفته‌اند و چه نتایجی از اقدامات آنها حاصل شده است، نکته‌های مفید و ارزشمندی است. (الماسی، ۱۳۷۹ ص ۱۹-۲۰).

تحقیقاتی که تا کنون درباره برنامه‌ی درسی دوره ابتدایی ایران و مقایسه با سایر کشورها انجام شده است عمدتاً حول محورهایی از قبیل: اهداف تربیت دوره ابتدایی (شریفی، ۱۳۹۰)، اهداف اخلاقی در برنامه‌ریزی آموزشی دوره ابتدایی (آزادمنش، ۱۳۹۳)، فعالیت‌های فوق برنامه دوره ابتدایی (امام جمعه و همکاران، ۱۳۹۲)، مقایسه تربیت معلم و تربیت بدنی (مولایی نژاد و ذکاوی، ۱۳۸۵)، وضعیت برنامه‌ی درسی در تربیت بدنی (حبیبی، ۱۳۸۹)، مقایسه برنامه‌های شهروندی در برنامه‌ریزی درسی دوره ابتدایی (محمودنژاد، ۱۳۹۵)، و مطالعات تطبیقی برنامه‌ی درسی علوم و تعلیمات اجتماعی و ریاضی در برنامه‌ی درسی (گوازی، ۱۳۸۵)، بوده است، اما در زمینه اصول و ارزش‌های انسان شناختی حاکم بر برنامه‌ی درسی، تفاوت‌ها و شباهت‌های آن با برنامه‌ی درسی دیگر کشورها کار پژوهشی خاصی انجام نشده است. بنابراین محقق بر آن است تا با توصیف و تبیین ارزش‌های انسان شناختی در حوزه‌ی تعلیم و تربیت ابتدایی، به مقایسه تشابهات و تفاوت‌های آن را با دو کشور ژاپن و ترکیه پردازد.

پیشینه‌ی تحقیق

آموزش و پرورش ابتدایی یکی از زیر مجموعه‌های نظام آموزش و پرورش هر کشور است و مدارس ابتدایی جزء خرده نظام‌های آن به حساب می‌آیند. چنانچه در این دوره امکانات صحیح و محیط سالم و با نشاطی فراهم گردد، زمینه لازم برای شکوفایی استعدادها و مهیا می‌شود و به ابزار لازم و اولیه زندگی و سازگاری اجتماعی مجهز خواهد شد (عطافروهمکاران، ۱۳۸۱).

می‌توان گفت تعلیم و تربیت اگر بتواند فراگیران را در گسترش و تصریح باورها و ارزش‌ها یاری دهد کارآمدتر خواهد بود و آن هنگام که بکوشد مجموعه از قبل تعیین شده‌ای را تلقین نماید از کارآمدی آن کاسته می‌گردد (عظیمی، ۱۳۸۲). وقتی ما یادگیری را تنها به معنی کسب معلومات بدانیم در این صورت هدف‌های تربیتی در هر رشته عبارت خواهند بود از انباشتن و پرکردن ذهن از معلومات و محفوظات. علت اینکه مدارس ما در طرزتفکر، عادات،

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education
(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

تمایلات و معلومات اساسی دانش‌آموزان تأثیر نمی‌کنند این است که ما تصور می‌کنیم کسی که امری را حفظ کند آن را یاد گرفته است بنابراین هدف ما از تدریس تاریخ، مطالعات اجتماعی، تعلیمات دینی و... تنها پر کردن ذهن شاگردان از مطالب مربوط به هر یک از این موضوعات است (شریعتمداری، ۱۳۸۵).

با نگاهی گذرا به تاریخ کشورهای پیشرفته علمی - صنعتی در می‌یابیم که این کشورها با آینده‌نگری دقیق و سرمایه‌گذاری مادی و معنوی فراوان در آموزش و پرورش کشور خویش به اهداف عالی خود جامه عمل پوشانده‌اند. تحقیقات نشان داده است که کشور ژاپن در امر آموزش و پرورش مردم خود بسیار موفق بوده است. کشور ژاپن طی چند دهه یاخیر توانسته است خود را به عنوان یکی از امپراطوران تکنولوژی در صنعت و اقتصاد جهان معرفی نماید مسلماً توجه به تعلیم و تربیت نیروی انسانی و مدیریت آن راز توسعه یابین کشور بوده است (جعفریان، ۱۳۷۳).

مطالعات آموزش و پرورش تطبیقی، برنامه‌ریزان، طراحان و مدیران نظام آموزش و پرورش را در حل دشواری‌هایی که با آنها روبرو هستند باری می‌دهد، درک درست و عمیقی از وضعیت نظام آموزش و پرورش ارائه می‌دهد، بر تفاهم ملی و بین‌المللی می‌آفزاید، جامعیت برنامه‌های آموزشی را سبب می‌شود، کیفیت راه‌های حل دشواری‌های موجود را بالا می‌برد، امکان استفاده از تجربه‌های دیگران را فراهم می‌سازد، از احتمال تکرار اشتباهات گذشته می‌کاهد و دست اندر کاران آموزش و پرورش را با بینش همه جانبه، دانش دقیق، برنامه منطقی و حساب شده و توانایی روزافزون برای مصادف شدن با دشواری‌های آموزش و پرورش آماده می‌کند (سرکار آرا نی، ۱۳۷۸).

آزادمنش (۱۳۹۳) تحقیقی درباره، تحلیل تطبیقی اهداف تربیت اخلاقی دوره‌ی ابتدایی در کشورهای ژاپن و ایران، با نظر به ارزش‌های حاکم بر برنامه درسی پرداختند. در این تحقیق سعی شده به اهداف تربیتی و نتایج آن توسط آموزش، در دوره ابتدایی هر کشور به صورت جداگانه پرداخته شود. یافته‌ها حاکی از آن است که، اهداف مرتبط با تربیت اخلاقی در نظام تعلیم و تربیت رسمی در این دو کشور در دوره‌ی ابتدایی، به سه بخش تقسیم می‌شود: نخست اهدافی که با هم هم پوشانی دارند، از جمله اینکه «کودک مؤدب و مهربان است» و «برای رسیدن به موفقیت پشتکار دارد و تلاش می‌کند»؛ دوم اهدافی که ویژه‌ی کشور ایران هستند و در اهداف تربیت اخلاقی کشور ژاپن به آنها اشاره نشده است، از جمله اینکه «پوشش اسلامی را دوست دارد و آن را رعایت می‌کند» و «خطا و اشتباه دیگران را در مورد خود می‌بخشد»؛ و سرانجام اهدافی که ویژه‌ی کشور ژاپن هستند و در اهداف مرتبط با تربیت اخلاقی کشور ایران به آنها اشاره نشده است؛ از جمله «احترام به دیگر فرهنگ‌ها و مشارکت گروهی و مسئولیت پذیری».

امام جمعه و همکاران (۱۳۹۲) تحقیقی درباره بررسی تطبیقی فعالیت‌های فوق برنامه‌ی دوره‌ی ابتدایی ایران با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که محتوای برنامه‌ها در ایران از تنوع کمتری برخوردار است و بیشتر به فعالیت‌های مذهبی اهمیت داده می‌شود. و تفاوت عمده‌ی ایران با سایر کشورها در اجرای برنامه‌ها، این است که زمان و ساعت مشخص برای اینگونه فعالیت‌ها در مدارس پیش‌بینی نشده است،

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

میزان مشارکت معلمان در کشورهای مورد مطالعه بیشتر از ایران است. ارزشیابی برنامه‌ها در کشورهای منتخب به صورت عملکرد دانش‌آموزان و گزارش کار می‌باشد.

حبیبی (۱۳۸۹) به تحقیق درباره بررسی تطبیقی برنامه‌ی درسی تربیت بدنی دوره‌ی ابتدایی در ایران و کشورهای ژاپن، آمریکا، استرالیا، کانادا و آلمان پرداختند. در این تحقیق. مقایسه فرایند یاددهی - یادگیری نشان می‌دهد که روش‌های فعال، مشارکتی و سنتی در آموزش بیشتر کاربرد دارد، راهبردهای فردی و گروهی بیشتر مورد توجه است نقش معلم از یک تسهیل کننده‌ی یادگیری تا مجری برنامه‌های استاندارد و نقش‌های متنوع دیگر تغییر می‌کند.

گوازی (۱۳۸۷) به تحقیق درباره مطالعه تطبیقی - تحلیلی شیوه‌ی انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه‌ی درسی مطالعات - اجتماعی و آموزش شهروندی در مقطع آموزش ابتدائی ایران با سوئد پرداختند. در این تحقیق شیوه محتوا و سازماندهی برنامه‌ی درسی و تصمیمات گرفته شده درباره‌ی آموزش در دو کشور مورد بررسی قرار گرفت. نتیجه اینکه در ایران شیوه‌ی انتخاب و سازماندهی محتوا بر اساس موضوعات درسی (رشته مجزا) است و محتوای برنامه‌ی درسی از علوم اجتماعی گرفته می‌شود و متمرکز است اما در سوئد مبتنی بر موضوع و رویکرد تلفیقی بین رشته‌ای انجام می‌پذیرد که در ارتباط با موضوع تمام رشته‌های درگیر در رشته مطالعات اجتماعی به هم پیوند می‌خورند، و عدم تمرکز وجود دارد.

فراهانی و همکاران (۱۳۸۷) تحقیقی درباره‌ی تبیین تطبیقی اهداف آموزش فلسفه به کودکان در کشورهای مختلف پرداختند. در این تحقیق به پرورش تفکرات، استدلال، بهبود یادگیری و پرورش مهارت‌ها پرداخته شده است، و تفاوت‌ها و مشابهت‌های آموزشی را نشان داده و نتایج آن مبتنی بر این است که همه‌ی این کشورها پرورش تفکر را از اهداف مهم آموزش فلسفه به کودکان می‌دانند و از این نظر به یکدیگر شباهت دارند؛ همچنین در اهداف پرورش روحیه‌ی قضاوت و پرورش روحیه‌ی استدلال بین اکثر کشورهای شباهت وجود دارد. تفاوت اهداف، به ویژه اهداف ایالات متحده‌ی آمریکا با دیگر کشورها، در پرورش تمایلات دمکراتیک و نیز درگیر کردن کودکان با کند و کاو فلسفی است.

فراهانی و زندی (۱۳۸۶) به تحقیق درباره مطالعه تطبیقی وضعیت تربیت بدنی آموزش و پرورش در ایران با کشورهای آمریکا و کانادا پرداختند. در این تحقیق به استانداردهای آموزشی هر پایه و عناصر ارزیابی آن پرداخته شده و به تفاوت‌های آموزشی و عملکردهای آن نیز اشاره شده است. نتیجه این که برنامه‌ی درسی درباره تربیت بدنی در ایران باید با دیدگاه وسیع تری تدوین شود و برنامه‌هایی هم چون مدیریت، مهارت ارتباط بین فردی و خودپنداره مثبت تقویت گردد. در کشور آمریکا و کانادا در کنار این مقولات به تربیت جسمی اهمیت زیادی داده شده و استانداردهای آموزشی تربیت بدنی برای هر پایه و مقطع تدوین گشته است. در ایران نیز باید چنین کارهایی انجام و مورد ارزشیابی قرار گیرد.

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

ملایی نژاد و ذکاوتی (۱۳۸۵) در تحقیق بررسی تطبیقی نظام برنامه‌ی درسی تربیت معلم در کشورهای انگلستان، ژاپن، فرانسه، مالزی و ایران پرداختند. آنچه در این تحقیق مهم بوده است، برقراری ارتباط مستمر میان نظام تربیت معلم پیش از خدمت با دانشگاه‌ها و مدارس و آموزشهای پیش از خدمت و ضمن خدمت و ایجاد هماهنگی میان نهادهای اداره کننده تربیت معلم در این کشورها در نظر گرفته شده است.

همانگونه که از عناوین تحقیقات ذکرشده استنباط می‌گردد، در تمام مطالعات تطبیقی محققان در صدد هستند تا ضمن دستیابی به اطلاعاتی در خصوص مواردی از قبیل: طرح، برنامه‌ها، اهداف، اصول، رویکردها و جهت گیری‌های حاکم بر برنامه‌های درسی و تربیتی سایر کشورها، به دنبال حل مسایل و مشکلات آموزشی و ارتقاء و کیفیت بخشی به نظام آموزشی و برنامه‌های درسی و تربیتی خود باشند. تلاش پژوهش حاضر بر آن است که تا حد امکان تصویر ی مناسب از وضعیت فعلی برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی با تأکید بر ابعاد ارزش‌های انسان شناختی، در نظام آموزشی کشورهای ایران و ژاپن و ترکیه ترسیم نماید، و ضمن شناسایی مصادیق ارزش‌ها در برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی کشورهای ذکرشده، شباهت‌ها و تفاوت‌های آنان را بررسی و متعاقب آن ملاحظاتی که می‌توان درباره‌ی مصادیق ارزش‌های انسان شناختی دوره‌ی ابتدایی ایران در نظر گرفت را شناسایی نمود.

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر تحلیلی تطبیقی با رویکرد اسنادی است. اطلاعات مورد نظر از طریق بررسی اسناد و مدارک (اسناد بالادستی مانند سند تحول بنیادین و سند برنامه‌ی درسی ملی، مقالات و پژوهش‌های مرتبط) و همچنین جستجو در اینترنت می‌باشد. در این پژوهش کوشش بر آن است که بر اساس اطلاعات بدست آمده اهداف تعلیم و تربیت دوره‌ی ابتدایی در ایران و ژاپن و ترکیه توصیف شود. الگوی مورد استفاده، الگوی جرج زی اف بردی است. تحقیق شامل چهار مرحله می‌باشد. در مرحله اول پژوهشگر با مطالعه اسناد و گزارشات و کسب شواهد و اطلاعات از منابع گوناگون دیگر، به توصیف نموده‌ها و پدیده‌های مورد تحقیق می‌پردازد. در مرحله دوم (تفسیر)، به بررسی اطلاعاتی می‌پردازد که در مرحله اول به توصیف آن پرداخته است. در مرحله سوم (همجواری)، اطلاعات بدست آمده طبقه بندی می‌شوند و پهلوی هم قرار می‌گیرند و چهارچوبی فراهم می‌شود تا راه را برای مرحله بعدی، یعنی مقایسه تشابهات و تفاوت‌ها فراهم شود. در مرحله آخر (مقایسه)، مسأله تحقیق دقیقاً با توجه به جزئیات در زمینه تشابهات و تفاوت‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یافته‌ها

سوال اول پژوهش: مبانی ارزش‌های انسان‌شناختی برنامه‌ی درسی، در دوره‌ی ابتدایی نظام تعلیم و تربیت رسمی کشور ایران و ژاپن و ترکیه چه می‌باشد؟

مقصود از مبانی ارزش‌های‌شناختی در برنامه‌ی درسی جمهوری اسلامی ایران، گزاره‌هایی درباره منابع، ویژگی‌ها و مصادیق ارزش‌ها در ارتباط با عرصه‌ها چهارگانه خدا، خود، خلق و خلقت است. (سند تحول بنیادین، ص ۱۵) ارزش انسان‌شناختی در برنامه‌ی درسی ایران، مبتنی بر عقل و دین، و یا سازگار بین آن دو می‌باشد. که عموماً از حوزه‌ی فلسفه اخلاق و حکمت عملی با رویکرد اسلامی یا از سایر منابع بیانگر نظام ارزشی و اعتقادی اسلام، به عنوان اصول موضوعه اخذ شده‌اند. (باقری، ۱۳۸۹ ص ۲۲۶)

معیار ارزش، حسن و قبح عقلی است یعنی عقل می‌تواند ملاک اصلی خوبی و بدی افعال اختیاری آدمی را بشناسد. بنابراین ارزش افعالی که ریشه در فطرت انسانی دارند و بدون هیچ قید و شرطی با هدف اصلی و مطلوب نهایی آدمی یعنی کمال او ارتباط دارند، تغییر ناپذیرند و عقل نیز توانایی درک آنها را دارا است و قادر است رابطه بین فعل و نتیجه مطلوبش را کشف کند. اما در مواردی عقل آدمی نمی‌تواند مصادیق معیارهای حسن و قبح و موضوعات احکام ارزشی را به دلیل عدم رابطه واقعی میان اعمال اختیاری و آثار آنها تشخیص دهد. در این موارد وحی و تعلیم دین، بشر را با آن حقائق آشنا می‌سازد و در نتیجه حکم ارزشی (باید و نباید) آن‌ها را بیان می‌کند. بنابراین برای فهم و التزام به این گونه ارزش‌ها باید راه تعبد به احکام شرعی را در پیش گرفت. از اینجا نقش وحی و راهنمایی پیامبران برای تشخیص مصادیق خوبی و بدی روشن می‌گردد. لذا در این موارد بیانات شرع در تشخیص مصادیق ارزش‌ها نقش آفرین است و عقل ما را به پیروی از حکم دین دعوت می‌کند بنابراین، دین و عقل و فطرت در صدور احکام ارزشی مبتنی بر کشف رابطه ضروری بین انواع اعمال اختیاری و آثار مترتب بر آنها مؤید همدیگرند و هیچگاه در مقابل هم قرار نمی‌گیرند (مطهری، ۱۳۸۸ ص ۸۴).

مبانی ارزش‌های انسان‌شناختی برنامه‌ی درسی در ژاپن نیز با عنوان فرد آرمانی ژاپن، می‌باشد. در اواخر سال ۱۹۶۶ شورای مرکزی آموزش و پرورش سندی به نام تصویر فرد کامل ژاپنی منتشر کرد. این شورا در این سند برای درک بهتر فلسفه و هدف‌های آموزش و پرورش، شانزده صفت اخلاقی و معنوی را که انتظار می‌رود فرد آرمانی ژاپنی از آن برخوردار باشد بیان کرده و آنها را ذیل چهار عنوان آورده است: ویژگی‌های فرد آرمانی ژاپنی به منزله‌ی یک فرد، به منزله‌ی یک عضو خانواده، به منزله‌ی یک عضو جامعه، به منزله‌ی یک تبعه‌ی ژاپن (آقازاده، ۱۳۹۰، ص ۱۴۵-۱۴۶). ژاپن یکی از کشورهای صنعتی است که تربیت اخلاقی را با نظارت شدید دولت اجرا می‌کند. تربیت اخلاقی

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

در ژاپن از ارزش‌های انسان شناختی آن نشات می‌گیرد. بر این اساس، برنامه درسی ژاپن از سه بخش تشکیل شده است: موضوعات درسی، تربیت اخلاقی و فعالیت‌های خاص. هر مدرسه برنامه‌ای درسی بر اساس واحدهای درس برنامه تحصیلی تنظیم می‌کند که نشان دهنده استانداردهای تحصیلی و درسی تعیین شده توسط وزیر آموزش، علوم و فرهنگ است، و مدارس بر اساس قانون موظفاند بر اجرای این استانداردها نظارت داشته باشند. تربیت اخلاقی باید از طریق همه‌ی فعالیت‌های آموزشی مدرسه ارائه شود و این امر باید به منزله‌ی اصلی اساسی در نظر گرفته شود. در نتیجه آموزش صحیح برای رشد ارزش‌های انسانی، نه تنها در ساعات مربوط به تربیت اخلاقی، بلکه باید در ساعات مربوط به موضوعات درسی و فعالیت‌های ویژه نیز همسو با ویژگی‌های خاص آن ارائه شود (ایکه موتو، ۱۳۹۱، ص ۷۵).

ترکیه یک کشور، دموکراتیک و سکولار است. در یک کشور سکولار، دولت و قوانین در باب دین و مذهب بصورت خنثی عمل می‌کنند، و هیچ فرقه و یا مسلکی را رسماً ترجیح نمی‌دهد، فرقی بطور رسمی ندارد که شهروندان آن از چه دین و مذهبی باشند، و به افراد خاصی بخاطر داشتن دین و مذهب خاصی بهایی داده نمی‌شود. دین و مذهب یک امر شخصی محسوب می‌گردد. (سایت ویکی‌پدیا^۱) دموکراتیک نیز می‌باشد. به این علت که بر اساس تحولاتی که در سال‌های اخیر، در مدیریت برنامه‌ریزی آموزش و پرورش انجام گرفت. آموزش و پرورش جدید، کم خطا، نوین، حق مدار و برخورداری از حقوق مدنی در کنار حقوق بشر را به عنوان اهداف برنامه‌ی درسی در نظر گرفت (وزارت آموزش و پرورش ملی ترکیه، ۲۰۰۱). بر این اساس، ارزش‌های انسان شناختی در برنامه‌های درسی ترکیه از دو منبع سرچشمه می‌گیرد. اولین منبع درسهایی هستند که در مدارس دینی به آن پرداخته می‌شوند و دومین منبع دروسی هست که وزارت آموزش و پرورش ترکیه در مدارس عمومی به اجرا گذاشته است. در مدارس دینی ارزش‌های دینی و خداشناسی آموزش داده می‌شود ولی در مدارس ملی، ارزش‌های انسان شناختی بر مبنای (خویشتن، جامعه، حقوق بشر و طبیعت) است (سلماسی، ۱۳۸۹).

قانون اساسی ترکیه ارزش‌های اخلاقی در برنامه‌ی درسی را به سه قسمت تقسیم نموده است: ۱. ارزش‌های انسانی، ۲. معنوی و فرهنگی ۳. حفاظت و توسعه به عنوان شهروندان (آموزش و پرورش ملی ترکیه، شماره ۱۷۳۹، ۱۹۷۳). در نظام آموزش و پرورش کشور ترکیه ارزش‌های انسان شناختی به عنوان تفکر مشترک، پایه اصول اخلاقی یا باورهایی دقیق و ضروری است که توسط اکثریت اعضا جامعه به منظور حفظ وجود، وحدت، عملکرد و تداوم کار گروهی، پذیرفته می‌شود. همچنین اساس ارزش‌ها در برنامه‌ی درسی به عنوان جنبه‌های متحد جامعه و افراد که به قصد

^۱ wikipedia.org

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

برطرف کردن نیازهای اجتماعی راه را برای خدمت به رفاه افراد فراهم می‌کند در نظر گرفته می‌شود(کمالا-راج^۱، ۲۰۱۳).

سوال دوم پژوهش: مصادیق ارزش‌ها، دربرنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی نظام تعلیم و تربیت رسمی کشور ایران و ژاپن و ترکیه چه می‌باشد؟

ارزش‌ها مفاهیمی اعتباری هستند که انسان‌ها به نوعی در مقام عمل به آنها ملتزم و پایبند می‌باشند و به مفاد آنها یا براساس آنها اقدام و رفتار می‌کنند. این اعتبارات تنها در ارتباط با مفاهیم حقیقی و با تکیه بر آنها قابل اعتنا و طرح می‌باشند و در غیر این صورت از خود وجود مستقلی ندارند (شریعتمداری، ۱۳۸۸ص ۱۰۵).

مصادیق ارزش‌ها در برنامه‌ی درسی ژاپن رویکردی تلفیقی و فضیلت‌گرا می‌باشد. یادگیری در مدارس بر تمام ابعاد جسمی، روحی، اخلاقی و اجتماعی تاکید دارد. تاکید دانش‌آموزان به فرصت‌های یادگیری و درونی کردن نگرش‌های اخلاقی و ایجاد جامعه اخلاقی و احترام به میراث فرهنگی می‌باشد همچنین آیین کنفوسیوس نیز تأثیر گذار است. (یارمحمدیان و همکاران، ۱۳۹۱).

ارزش‌های انسان شناختی در کشور ترکیه بر اساس رویکرد دموکراتیک، سکولار و طبیعت‌گرا می‌باشد. (وزارت آموزش و پرورش ملی ترکیه، ۲۰۰۱). در قانون عمومی ترکیه، منتشر شده در ۲۷ دسامبر ۱۹۶۵، بیان می‌شود که ارزش انسانی از واقعیت سرچشمه گرفت برای اینکه انسان هم توسط دیگران و هم جامعه تحت هر شرایطی ارزش گذاری می‌شود و مورد احترام قرار می‌گیرد(نیک اخلاق، ۱۳۸۹). وزارت ملی آموزش ترکیه یک برنامه‌ی درسی عمومی جدید برای مدارس ابتدایی به اجرا گذاشت. در این برنامه‌ی درسی آموزش حقوق بشر، به عنوان یک ارزش انسانی- جهانی برطبق قانون، فعالیت‌های تدریس و آموزش بر اساس اصل تفکیک قوا تعلیم داده می‌شود. فعالیت‌های آموزشی که مرتبط با حقوق بشر انجام شده‌اند به شرح زیر است:

۱- هفته‌ی حقوق بشر: یکی از روزهای هفته و روزهای خاص در فعالیت‌های آموزش و پرورش است که در مدارس ابتدایی جشن گرفته می‌شود. هدف برگزاری این مراسم ارتقاء و بهبود عواطف و احساسات، دوستی، مودت، احترام، تقویت صلح در میان مردم جهان و ایجاد ارتباطات در باره ارزش‌های انسانها است. این فعالیت‌ها از طریق پانل‌ها و کنفرانس‌ها برنامه‌ریزی می‌شوند.

^۱ Kamla-Raj

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

۲. ایجاد و انتقال برنامه‌های، صلح و دوستی بین‌المللی از طریق کتاب‌های درسی و سایر موارد مرتبط مواد آموزشی و حفظ آن یکی از اصول مهم وزارت آموزش و پرورش ملی ترکیه است (وزارت آموزش و پرورش ملی ترکیه^۱، ۲۰۰۱).

همچنین در سال‌های اخیر در مدارس ابتدایی کشور ترکیه، در درس مطالعات اجتماعی، تفکر آموزش و پرورش و درس علم و فناوری ارزش‌هایی چون: شهروندی و آموزش دموکراسی و به ویژه آموزش مذهبی، فرهنگ و دانش اخلاقی با مضامینی از قبیل: عشق، احترام، عدالت، صلح، تحمل، کمک، وطن پرستی و صداقت، عزت و برابری و دانش اخلاقی، مورد توجه قرار گرفته است، این مهم در سطح دانشگاه‌ها نیز اعمال می‌شود (کملا-راج، ۲۰۱۳). بنابراین ارزش‌های انسان شناختی در برنامه‌ی درسی کشور ترکیه یک روند طولی دارد و در امتداد هم آموزش داده می‌شوند. یکی از نکات قابل توجه در خصوص اهداف آموزشی و ارزش انسان شناختی در مدارس ابتدایی، این است که چگونگی آموزش ارزش‌های انسان شناختی و میزان دستیابی به اهداف آموزشی و موفقیت‌های حاصله به اطلاع والدین رسانده می‌شود (وزارت آموزش و پرورش ملی ترکیه، ۲۰۰۱). بنابراین والدین از چگونگی عملکرد فرزندان شان در مدارس آگاه می‌شوند. همچنین معلمان نیز می‌توانند در راستای اهداف آموزشی مهارت‌های خود را به کار بندند. این امر باعث بهبود عملکرد سه حوزه، خانواده، مدرسه و معلم می‌گردد.

سوال سوم پژوهش: مصادیق ارزش‌های انسان شناختی، در برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی نظام تعلیم و تربیت رسمی کشور ایران و ژاپن و ترکیه چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی با هم دارند؟

به تعریف ادموند کینگ: آموزش و پرورش تطبیقی به دانشی اطلاق می‌شود که موضوع آن شناسایی، تحلیل و مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌های پدیده‌های تربیتی در داخل یک نظام آموزشی و یا بین نظام‌های آموزش و پرورش کشورهای مختلف جهان با توجه به عوامل اجتماعی، مذهبی، اقتصادی و سیاسی مؤثر در پیدایش آنهاست (آقازاده، ۱۳۹۰، ص ۲۵).

از اینرو بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۲ بین نظام آموزشی ایران، ژاپن و ترکیه در مصادیق ارزش‌های انسان شناختی شباهت‌هایی وجود دارد. در برنامه‌ی درسی ایران، کرامت ذاتی و اکتسابی انسان، کسب فضایل اخلاقی و سلامت جسمانی، تکوین و تعالی جنبه‌های انسانی برای تقویت روابط حق‌محور، عدالت‌گستر و مهرورزانه با همه انسانها و مخلوقات در سراسر جهان و ارزش زیبایی شناختی، با ارزش‌هایی همانند واکاوی خود، رابطه با دیگران، و احترام به طبیعت و بزرگترها، در برنامه‌ی درسی ژاپن، و ارزش‌هایی از قبیل: احترام به خود، آزادی و استقلال، انصاف و عدالت و عشق در برنامه‌ی درسی ترکیه، شباهت وجود دارد. همچنین لازم به ذکر است که در برنامه‌ی درسی ایران خداوند نقش محوری دارد و حیثه‌های دیگر متناسب با آن تنظیم شده‌اند، اما در برنامه‌ی درسی ژاپن، فضیلت‌گرایی

^۱ Ministry of national education (MONE)

و در برنامه‌ی درسی کشور ترکیه نیز دموکراسی و سکولاریسم حاکمیت محوری دارد. و نیز در نظام آموزشی ایران صراحتاً ارزش انتظار و مهدویت و اهتمام به برپایی جامعه مهدوی یکی از ارزش‌های اصیل است که در دو کشور دیگر وجود ندارد.

بنابراین می‌توان اینگونه نتیجه گرفت که:

۱. مصادیق ارزش‌ها در کشور ایران بسیار کلی و آرمان‌گرایانه است. اما در کشور ژاپن این مصادیق به صورت جزعی و از واقع‌گرایی بیشتری برخوردار است. به طوری که مجریان دوره ابتدایی در کشور ژاپن با یک نگاه می‌توانند درک درستی از تعریف هر کدام از حوزه‌ها داشته و آن را به کودکان انتقال دهند. در کشور ترکیه نیز اگر چه در سال‌های اخیر سعی شده است مصادیق ارزش‌ها به سمت دموکراتیک بیشتر کشیده و جزعی‌تر بیان شود ولی در برخی از حیطه‌های آن نشان از بی‌نظمی و گنگ بودن بعضی مصادیق دارد.

۱. در دوره ابتدایی، دانش‌آموزان ایرانی ارزش‌های انسان‌شناختی را بیشتر در کتابهای هدیه آسمانی که دینی هستند، می‌خوانند، اما در برنامه‌ی درسی ژاپن به گونه‌ای طراحی شده است که در موزات هم و در طول دوره ابتدایی ارزش‌های انسان‌شناختی آموزش داده می‌شود. این طراحی به سه صورت، فعالیت‌های خاص، موضوعات درسی و تربیت به دانش‌آموزان ارائه می‌شود. در کشور ترکیه نیز اگر چه ارزش‌های انسان‌شناختی بیشتر در مدارس مذهبی آموزش داده می‌شود ولی سعی شده است تا واحدهای درسی در مدارس معمولی اضافه شود تا دانش‌آموزان بتوانند با ارزش‌های انسان‌شناختی بیشتر آشنا و آن را به کار بندند.

۳. ارتباط خانواده و مدرسه در کشور ژاپن بسیار تنگاتنگ است و آشنایی و شناخت ارزش‌ها را باهم به کودکان آموزش می‌دهند. در حالی که در ایران چنین نیست و اساساً گفت‌وگویی در این زمینه میان خانواده و مدرسه رخ نمی‌دهد و هر کدام از این دو، اهداف اخلاقی خود را دنبال می‌کنند و گاهی ارزش‌های هر کدام از این دو در مقابل دیگری قرار دارد. در کشور ترکیه نیز نقش مدرسه پررنگ‌تر از خانواده است. ولی مدارس سعی دارند تا کارکرد دانش‌آموزان را به صورت کتبی و شفاهی به سمع و نظر خانواده‌ها برسانند و آنان را بیشتر با کار آموزش دانش‌آموزان آشنا سازند.

۴. حوزه‌های ارزشی‌ای در برنامه‌ی درسی کشور ژاپن وجود دارد که در برنامه‌ی درسی ایران وجود ندارد، از جمله احترام به دیگر فرهنگ‌ها و ارزش‌های قابل‌شأن شدن برای مردمان دیگر ملل، احترام به زندگی و بهبود خویشتن. در برنامه‌ی درسی ترکیه نیز از تنوع سخن گفته شده است. تنوع در ارزش‌های حقوق بشر و حقوق شهروندی، که در برنامه‌ی درسی ایران وجود ندارد (آزادمنش، ۱۳۹۴).

سوال چهارم پژوهش: با نظر به اهم ارزش‌های حاکم بر مؤلفه‌های برنامه‌ی درسی ملی ایران و اهداف تربیتی ژاپن

و ترکیه، چه ملاحظاتی در مصادیق ارزش‌های انسان‌شناختی دوره‌ی ابتدایی ایران باید در نظر گرفته شوند؟ از جمله معضل‌های نظام آموزشی ایران مساله برنامه‌ریزی درسی است. عملکرد ضعیف دانش‌آموزان ایرانی در مقاطع مختلف تحصیلی و موضوعات آموزشی در مقایسه با دیگر کشورها موید این مطلب است. در این زمینه می‌توان به

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

نتایج مطالعات بین المللی ریاضیات و علوم و پیشرفت سواد خواندن که توسط انجمن بین المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی اجرا شده، اشاره نمود (محسن پور، ۱۳۸۴ ص ۸۶).

اگر چه در سال های اخیر طرح هایی هم چون طرح کرامت در مقطع ابتدایی اجرا می شود. اما هنوز به مرحله رسمی در نیامده است. اساس و بنیان این طرح ارج نهادن به ارزش های انسانی و کمک به دانش آموزان در شناخت و عمل به آن است. یکی از ضعف های این رویکرد که سال ها به صورت آزمایشی اجرا می شود این است که متأسفانه مطالعه عمیقی روی آن صورت نگرفته است و لذا چهارچوب نظری پشتیبان این طرح نامشخص و نادقیق است (حسینی، ۱۳۸۶).

از مهم ترین موارد مطروحه در خصوص مصادیق ارزش های انسان شناختی دوره ی ابتدایی ایران عبارتند از:

۱- مصادیق ارزش های انسان شناختی در برنامه ی درسی ابتدایی ایران همچون هدف های آموزشی آن بسیار آرمانی می باشد. لذا چشم اندازی کلی گرایانه دارد. این مصادیق جدای از نکات مثبت و مهمی که در بر دارد، در ایجاد رابطه بین نظام آموزشی و راهبردهای عملیاتی آن، دچار یک ضعف عمده می باشد، به نحوی که شاید بتوان این دو بخش را از هم جدا دانست. بنابر این اگرچه فلسفه ی تربیتی و نظام آموزشی بر مبنای اندیشه های اسلامی تدوین گشته است، لکن جدایی رابطه ی ارزش ها و راهبردها، بیم این را به همراه دارد که مصادیق ارزش های انسان شناختی چندان مورد تحقق قرار نگیرد. (مصادیق جزعی و واقع گرایانه)

۲- اساس برنامه ریزی درسی و آموزشی در ایران تمرکز گرایی است. و از آنجا که کشور ما دارای قومیت های مختلفی است ارزش های این گروه ها نیز با هم تفاوت ها و تشابهاتی دارند. لذا تمرکز عمل کردن می تواند، اعتراض گروه های قومی ملی مذهبی را به همراه داشته باشد. (نگاه تلفیقی)

۳- ایجاد زمینه سازی و تقویت بینش و مهارت دانش آموزان جهت رشد و توسعه کرامت خویش و بروز قابلیت های کرامتی باعث می شود تا چاره ای برای سردرگمی هویت امروزه دانش آموزان باشد و ارزش های فرهنگ اسلامی و ایرانی دارای ثبات بیشتری گردد. ارزش گذاری انسان شناختی در برنامه های درسی باعث می شود تا فرهنگ قدرت مند رسانه ای که بر گرفته از فرهنگ جهانی است را در خود حل نماید. (واکاوی و احترام به خود)

۴- استحکام و مداومت در ارتباط بین خانه و مدرسه و تکریم دانش آموز به عنوان یک انسان، در محیط های خانه و مدرسه توسط کلیه عوامل انسانی مؤثر در تربیت اوباعث می شود تا ارزش های انسانی خود و دیگر اقشار جامعه را بهتر درک کند و به آنها بیشتر احترام نماید. (ارتباط گسترده بین خانه و مدرسه)

۵- ایجاد حس نوع دوستی به انسان های دیگر، و ارزش گذاری به طبیعت باعث می شود تا روحیه دانش آموز مبنی بر تکریم انسان های دیگر و طبیعت تقویت گردد. که به موجب آن برای انسان های جهان و هر آنچه که آفریده خدا هست احساس ارزشمندی نماید. (احترام به دیگر فرهنگ ها و حس زیبایی شناختی)

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

۶- نظم‌بخشی و تقویت مفاهیم ارزشی در برنامه درسی رایج مشاهده نمی‌شود و یا حداقل می‌توان گفت از آن سراغی نداریم. ایجاد مفاهیم در رابطه‌های طولی و عرضی مقاطع باعث می‌شود تا ارزش‌های انسان شناختی در روح و جان دانش‌آموزان نفوذ کند و به آن عمل نمایند. (ثبات ارزش‌ها)

۷- وجود مهارتهایی مانند تفکر خلاق، تفکر نقاد، تفکر حل مسأله در چهارچوب مفاهیم ارزشی در برنامه‌های درسی توجیه نشده است. تنها توجیه وجود این مهارتها در چهارچوب ارزش‌های مورد بحث در برنامه‌های درسی می‌تواند این مسأله باشد که اینها جزء قابلیت‌های کرامتی انسانها هستند لذا مورد توجه قرار گرفته‌اند و اگر چنین دلیلی برای ورود این مفاهیم به جدول مفاهیم ارزشی ارایه شود، این سوال پیش می‌آید که چرا قابلیت‌های دیگر مغفول مانده است. (چهارچوب مفاهیم ارزشی)

با توجه به آنچه بیان گردید. آموزش و پرورش یکی از قدیمی‌ترین نهادهای اجتماعی است. که امروزه در شرایط جدید و پیچیده تحولات جهانی، سراسر جوامع در حال پیشرفت را، فرا گرفته است و جامعه‌ای نیست که این نظام نقشی در تحول و پویایی و پیشرفت آن نداشته باشد. بنابراین لازم است جهت پاسخ گویی به نیازهای جدید و به خصوص تأثیرات شگرفی که فرایند جهانی شدن در فرهنگ و سنن ملتها ایجاد می‌کند، شیوه‌ها و سبک‌های نوین آموزشی مورد توجه برنامه ریزان آموزشی قرار گیرد. پس ایجاب می‌کند که به مطالعه و بررسی نظام‌های آموزشی که از پیشرفت‌های زیادی برخوردارند و تجارب شان استفاده نماییم. یعنی هم حکومت، هم مردم و هم سازمان‌های آموزشی، برنامه ریزان اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، همچنین معلمان و مربیان از این راه رفته دیگر کشورها استفاده نمایند. ژاپن یکی از این کشورها است.

یکی از کارکردهای اصلی ارزش‌های تربیتی در ژاپن، انتقال فرهنگ همراه با ارزش‌ها و دانش تثبیت شده‌ی آن است. هدف، تنها دیدگاه‌های فردی و پیامدهای رفتاری آنها، یعنی فضیلت اجتماعی است. هدف اولیه‌ی ارزش‌های تربیتی، حفظ و گسترش فرهنگ سنتی است که ارزش‌های مذهبی را بازمی‌تاباند؛ اگرچه آموزش یک مذهب خاص در مدارس دولتی ممنوع است (توماس، ۱۹۸۵ ص ۱۸-۱۷).

هدف اصلی آموزش در ژاپن توسعه‌ی همه جانبه شخصیت و پرورش ذهنی و جسمی کودکان است تا بتوانند افرادی سالم تربیت کنند که به حقیقت و عدالت عشق می‌ورزند؛ به حقوق افراد احترام می‌گذارند؛ برای کار ارزش قایل اند؛ احساسی عمیق نسبت به مسئولیت‌های خود دارند و به منزله‌ی سازندگان جامعه و کشوری صلح طلب با روحیه‌ای سرشار از استقلال و آزادی پرورش یابند. ژاپن پس از جنگ جهانی دوم کوشیده در آموزش و پرورش خود، حقیقت طلبی و صلح جویی در میان شاگردان را تقویت کند و برای رسیدن به اهداف آموزشی، نه سال آموزش پایه‌ی رایگان، آموزش مختلط و امثال آنها را فراهم می‌آورد (آزادمنش، ۱۳۹۳). پس ما برای رسیدن به چنین آموزش و پرورش راه درازی در پیش داریم.

دانشگاه لرستان

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

در کشور ترکیه نیز هدف از پرورش دانش‌آموزان فضیلت است که با ورود برنامه‌هایی همچون، بشریت، ایده‌ها، آزادی مذهب، میراث اخلاقی و فرهنگی، و احترام که در برنامه‌ی درسی گنجانده شده است. تا راه را برای رسیدن به اهداف انسان شناختی در برنامه‌ی درسی هموار سازد. همچنین برنامه‌هایی با هدف آموزش رابطه‌ای مانند: یاد دادن ارزش‌های اخلاقی و احترام، درونی کردن ارزش‌های اخلاقی و این واقعیت که انسان جهانی است و دانش مذهبی ارزش جهانی دارد این آگاهی را می‌دهد که این ارزش‌ها با برخی از ارزش‌های انسانی اسلام همپوشانی دارند (مب، ۲۰۱۰).

نتیجه‌گیری

از تحلیل تطبیقی ارزش‌های انسان شناختی دوره ابتدایی در ایران، ترکیه و ژاپن، می‌توان این گونه نتیجه گرفت که شباهت‌هایی میان این نظام‌های آموزشی، به ویژه در زمینه‌ی ارزش‌های تربیتی دوران ابتدایی وجود دارد و به نظر می‌رسد در تدوین اسناد بالادستی نظام آموزش و پرورش کشور ایران، به اصول و برنامه درسی کشور ژاپن توجه درخوری شده است. همچنین کشور ترکیه که در حال رشد است برنامه‌هایی را در راس برنامه‌ریزی درسی خود تدوین و جایگزین می‌کند تا با جهانی شدن، ارزش‌های ملتش از بین نرود. می‌توان گفت الگوهای برنامه‌ی درسی ایران بر محور توحید بنا شده است و هدف قرب الهی می‌باشد. در صورتی که در الگوهای برنامه‌ی درسی ژاپن بحث از همه خدایی و تقدس طبیعت مطرح است. و در برنامه‌ی درسی ترکیه الگوهای تدوین شده بر اساس دموکراتیک، سکولار و طبیعت‌گرایی می‌باشد. بنا بر یافته‌های این تحقیق می‌توان گفت: تفاوت در ایجاد الگوهای برنامه‌ی درسی نشان از تفاوت در فرهنگ و سنن ملتها دارد. اما می‌توان برای رشد تعلیم و تربیت دانش‌آموزان از الگوهایی که پیشرفته و سازگار با دیگر ملتها است استفاده نماییم. برای همین برخی از مصادیق ارزش‌های انسان شناختی در این الگوها شبیه هم هستند. در این مقاله سعی بر آن بوده تا ارزش‌های انسان شناختی، برنامه‌ی درسی دوره ابتدایی سه کشور ایران، ژاپن و ترکیه مورد پژوهش قرار گیرد، و شباهت‌ها و تفاوت‌های هر کدام مورد بررسی قرار گیرد، البته جنبه‌های تفاوت‌های آنها بیشتر از شباهت‌ها بوده است. تفاوت در اینکه، خداوند نقش محوری در برنامه‌ی درسی ایران دارد و حیطه‌های دیگر متناسب با آن تنظیم شده‌اند. اما در برنامه‌ی درسی ژاپن فضیلت محوری با رویکرد تلفیقی وجود دارد. در برنامه‌ی درسی ترکیه نیز که در گذشته فقط سکولاریسم و طبیعت‌گرایی محوریت داشت، در طی چند سال اخیر با اندیشیدن تدابیری در امر آموزش به دموکراتیک و حقوق بشر نیز اهمیت درخور توجهی داده شده است. همچنین یکی از عمده‌ترین تاکیداتی که در برنامه‌ی درسی ایران به عنوان یک جامعه اسلامی صورت گرفته است؛ ارزش انتظار مهدویت و اهتمام به برپایی جامعه مهدوی است. که از ارزش‌های اصیل برنامه‌ی درسی ایران می‌باشد، اما در دو کشور

^۱ MEB

دیگر وجود ندارد. همچنین در دوره ابتدایی، دانش‌آموزان ایرانی ارزش‌های انسان‌شناختی را بیشتر در کتاب‌های هدیه آسمانی که دینی هستند، می‌خوانند، اما در برنامه‌ی درسی ژاپن به گونه‌ای طراحی شده است که در موزات هم و در طول دوره ابتدایی ارزش‌های انسان‌شناختی آموزش داده می‌شود. این طراحی به سه صورت، فعالیت‌های خاص، موضوعات درسی و تربیت به دانش‌آموزان ارائه می‌شود. در کشور ترکیه نیز اگر چه ارزش‌های انسان‌شناختی بیشتر در مدارس مذهبی آموزش داده می‌شود ولی در سال‌های اخیر سعی شده است تا واحدهای درسی در مدارس معمولی اضافه شود تا دانش‌آموزان بتوانند با ارزش‌های انسان‌شناختی بیشتر آشنا و آن را بهتر در جامعه به کار بندند. بنابر این، تحقیقات آموزشی در مقایسه با کشورهای مختلف ما را قادر می‌سازد تا از طریق تجربیات دیگرکشورها، عواقب احتمالی مشکلات آموزشی را حدس بزنیم، واز برنامه‌های آموزشی که از شیوه‌های مختلف تجربه دانش این کشورها می‌باشد استفاده نماییم. همچنین همکاری بین کشورها کمک می‌کند تا درباره تفاوت‌های فرهنگی و شباهت‌های آنها بحث بیشتری انجام گیرد و این که مطالعات تطبیقی کشورها می‌تواند درمناطق آموزشی که با مشکل مواجه هستند مفید واقع گردد.

منابع

۱. قرآن کریم. (۱۳۸۸). ترجمه محمد مهدی فولادوند، قایمیه اصفهان، شماره دیجیتالی ۲۶۵۶
۲. آزادمنش، س. (۱۳۹۳). تحلیل تطبیقی اهداف تربیت اخلاقی دوره‌ی ابتدایی در کشورهای ژاپن و ایران، با نظر به ارزش‌های حاکم بر برنامه درسی، کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشگاه تهران.
۳. آقازاده، ا. (۱۳۹۰). آموزش و پرورش تطبیقی، ج ۱۱، تهران: سمت.
۴. امام جمعه، م. ، یعقوبی، غ. ، تیمورنیا، م. (۱۳۹۲). بررسی تطبیقی فعالیتهای فوق برنامه دوره ابتدایی ایران با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی، کارشناس ارشد، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران.
۵. الماسی، ع. (۱۳۸۹). آموزش و پرورش تطبیقی، ج ۱، تهران: رشد
۶. اسلاتری، پ. (۱۳۹۳). برنامه‌ریزی درسی در عصر پست مدرن ترجمه ایزدی، ص. ، قادری، م. ، حسینی، ف. ، تهران: آوای نور
۷. ایکه موتو، ت. (۱۳۹۱). تربیت اخلاقی در ژاپن، دلالت‌هایی برای مدارس آمریکا، ترجمه قائدی، ی. تهران: مدرسه.

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶

دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران

First International Conference on Comparative Education

(November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)

Lorestan University, Khorramabad, Iran

دانشگاه لرستان

۸. برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۱). تهران: شورای عالی آموزش و پرورش و وزارت آموزش و پرورش.
۹. باقری، خ. (۱۳۸۹). رویکردها و روش‌های پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی واجتماعی
۱۰. سر کار آرانی، م. (۱۳۸۱). فرهنگ آموزش در ژاپن، تهران: روزنگار.
۱۱. سلماسی قلیزاده، ر. (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی آموزش مذهبی در دوره ابتدایی با تاکید بر هدف، برنامه و محتوا در کشورهای ایران، ترکیه، مالزی و اندونزی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی
۱۲. سجادیه، ن. ، آزادمنش، س. (۱۳۹۲). نقد و بررسی اهداف تفصیلی فعالیت‌های دوره پیش دبستانی در برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران از منظر رویکرد اسلامی عمل، نظریه و عمل در برنامه درسی، ش ۲، ص ۹۸-۶۵
۱۳. شریعتمداری، ع. (۱۳۶۴). تعلیم و تربیت اسلامی، تهران: امیرکبیر.
۱۴. شریفی، ش. (۱۳۹۰). بررسی تطبیقی اهداف تعلیم و تربیت دوره ابتدایی دو کشور ایران و ژاپن، کارشناسی ارشد رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، تهران: الزهرا.
۱۵. صفوی، ا. (۱۳۷۴). تعلیم و تربیت جهان در قرن بیستم، ج ۲، تهران: قطره.
۱۶. جعفریان، م. (۱۳۷۳). آموزش و پرورش در ژاپن، تهران: کوكب.
۱۷. حسنی، م. (۱۳۸۶). بررسی و نقد طرح کرامت در دوره آموزش ابتدایی، مجله حکمت تربیت.
۱۸. حبیبی، ا. (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی برنامه‌ی درسی تربیت بدنی دوره ابتدایی در ایران و کشورهای ژاپن، آمریکا، استرالیا، کانادا و آلمان" کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران
۱۹. فراهانی، ا. ، زندی، ب. (۱۳۸۶). مطالعه تطبیقی وضعیت تربیت بدنی آموزش و پرورش در ایران با کشورهای آمریکا و کانادا" فصلنامه علمی-پژوهشی، ش ۱۲.
۲۰. فراهانی، م. ، میرزا محمدی، م. ، خارستانی، ا. (۱۳۸۷). تبیین تطبیقی اهداف آموزش فلسفه به کودکان در کشورهای مختلف، فصلنامه حکمت و فلسفه، س ۴، ش ۴.

انجمن علمی آموزش و پرورش تطبیقی ایران

اولین کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش تطبیقی، ۲ و ۳ آذرماه ۱۳۹۶
 دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران
 First International Conference on Comparative Education
 (November ۲۳-۲۴, ۲۰۱۷)
 Lorestan University, Khorramabad, Iran

دانشگاه لرستان

۲۱. گوازی، آ. (۱۳۸۷). مطالعه تطبیقی - تحلیلی شیوه انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه‌ی درسی مطالعات اجتماعی و آموزش شهروندی در مقطع آموزش ابتدائی ایران با سوئد، فصلنامه علمی-پژوهشی، ش ۲۵.
۲۲. ملایی نژاد، ا.، ذکاوتی، ع. (۱۳۸۵). بررسی تطبیقی نظام برنامه‌ی درسی تربیت معلم در کشورهای انگلستان، ژاپن، فرانسه، مالزی و ایران، کارشناس ارشدمدیریت آموزشی، دانشگاه تربیت معلم تهران
۲۳. محمود نژاد، آ. (۱۳۹۵). تربیت شهروند جهانی در برنامه‌ی درسی قرآن دوره ابتدایی ایران، فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، ش ۱۴، شماره شاپا (۶۱۱۹-۲۴۷۶).
۲۴. محسن پور، ب. (۱۳۸۷). مبانی برنامه‌ریزی آموزشی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها سمت چاپ ۶.
۲۵. مطهری، م. (۱۳۸۸). تعلیم و تربیت اسلامی، قم: صدرا
۲۶. نیک اخلاق، ر. (۱۳۸۹). برنامه‌ی درسی پنهان برای به دست آوردن ارزش احترام به کرامت انسانی یک مطالعه کیفی در دو مدرسه ابتدایی در آدانا (ترکیه)، کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی، مجله تعلیم و تربیت، ۲۲، مرداد.
۲۷. نصر، ع. (۱۳۸۷). مبانی انسان‌شناسی در قرآن، چ چهارم، تهران: مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه
۲۸. وزارت آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین نظام تربیتی جمهوری اسلامی ایران
۲۹. یارمحمدیان، م.، فروغی، ا.، میرشاه جعفری، ا.، اوجی نژاد، ا. (۱۳۹۱) "بررسی تطبیقی رویکردهای تربیت معنوی با توجه به مؤلفه‌های برنامه درسی در چند کشور جهان" دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت
۳۰. Thomas, P. F. (۱۹۸۵) Moral education in the schools of Japan. Horizon, ۲۳ .
۳۱. <https://fa.wikipedia.org/wiki/>
۳۲. Kamla-Raj (۲۰۱۳) .A Comparison between Turkish and British Students' Acquisition Levels of Universal-Social Values Placed in Curriculum A Case Study Anthropologist, ۱۶(۱-۲): ۱۸۵-۲۰۱ ،
۳۳. Republic of Turkey Ministry of National Education (۲۰۰۱). THE TURKISH EDUCATION SYSTEM AND DEVELOPMENTS IN EDUCATION